

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36

Tilleggsspørsmålnr.

Emne: *Helsing, fakker og åfferd.*Oppskr. av: *Arne Elven.*(adresse): *Fenes.*Fylke: *Sør-Trøndelag.*Herad: *Agdenes.*

Bygdelag:

Gard: *Elva.*

G.nr. 44 Br.nr. /

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Det vanlege har vore - og er - at ein svarar med ord for ja, og nei. Men millom kjendte og når dei har vore ilag ei tid - eller ikkje har vidare hug på samtale, gjer dei eit nikke med hovudet for ja, og rister på hovudet for nei.
2. Frånnan bygda har det vore vanleg at folk har helsa på kvarandre om dei ikkje var kjendte; men denne skikken har likevel nokke av i det siste. Kjendte helse alltid.
3. Nokon regel for kven som skulde helse fyrst er det ikkje på annan måte enn at menn helse fyrst, når menn og kvinner milltest. Men millom slektningar og vel kjendte helse den som fyrst kjem seg hit med det.
4. Til vanleg sa dei - seier dei - god-dag (godag) hit helsing. Kvardagsleg tek dei ikkje av seg huse eller hatt; men det bli gjort i helg og når folk møtest ved kyrkja. Borna helse som regel ikkje på fransande, men berre på slektningar og nær kjendte.
5. Helsinga på prestes og andre embetsmenn er var - og er enno - liksom meir høglidsam enn mot andre. Ved helsing på embetsmenn skulde hovudplagget av, og dei som

- 2.
- tradde lost "god folkeskikk" gjorde bukk og
 bøygning. Storbonde eller brukseigar har vi ikkje,
 men det har vore ymse meir vyrde folk, som
 for skuld god og hjelpsam ferd i graumelaget og
 bygda er sett meir opp til enn dei fleste andre.
6. Skikken å halda hatten eller hūva med begge
 hender under helsing har ikkje vore "skikk"
 her. Det kunde hende at dei iimpå kontoret
 eller i besteskua (storskua) hos framande
 heldt hovudplagget med begge hender;
 men det var helst for å ha nokonstad å
 "gjera fä" henderne. Ein kunde ikkje godt
 ha handa i lomma, og så var det så keime-
 leg å stå med fonn, loms, hand.
 7. Når ein var-er- i høgtidskledda eller helgaledda
 bli helsinga gjort meir "fullstendig" og høgtidsam
 enn når ein er i kvardagskledda. Ved helg og
 høgtid tek ein alltid hovudplagget av under
 helsinga, og når kjendingar møtest ved kyr-
 kja, tek dei kvarandre i handa. I seinare
 tid - dei siste 20 år - har terleg dei yngre
 likje til å peike opp til hatten eller hūva
 istadenfor å fa dei av til helsing.
 8. Forutan ved kyrkja handh. elser dei på kvarandre
 når dei møtes til "verskap" - barndåp, bryllups
 gravferd o. l. - og når dei ^{er} på vitjing hos
 kvarandre.
 9. Klapp på oksla e. l. som leiken på venskaps
 eller glede er overlag sjeldsynt. Berre ein
 gong i mi tid har eg sett det her, og det var
 av ei kona som var iimpflytta hit frå
 Nord-Frøya.
 10. Dei tok av seg hatten, når dei var på kyr-
 kjeveg eller var ved kyrkja, når kyrkje-
 belokkone ringle. Når det var godt vær

gjekk ikkje folket inn i kyrkja om dei kom
fyr kyrkjelid, men dei stod ute og fala
med slekt og vener til klokkone ringte.
Da lyfta alle hatten. Men i seinare tid har
folk slutta med denne vane skikken. I lida frå
1930 har eg ikkje sett ein einasta lyfta hatten
for kyrkjeklokkeløvingen.

11. Ved møte med bråafylgje stod dei stille, medan
fylgjet drog forbi. Dei tok hatt og hūve av, vifta
og gav eldsande helsing; kvinnone vifta
med lounmeduken. (No har ingen så mykje
som ei lounne, og da bli det vel heller ikkje
lounmeduk- eller-brikle.). Måtte dei likferd
stod dei stille med hatt eller hūve i handa
og helst med hatten i begge hender, medan
fylgjet drog framom.
12. Eg har ikkje høyrd om at det har vore helser
på dyr eller noko slags ting.
13. Frå lidlegaste morgen til kl. 8-9 sa (segjer)
dei "go'morn"; deretter sa dei "go'dag" til
det folk til å merkne -, på myrkarste lida
i 5-6 lida om ettermiddagen og i den ljose
årstida kl. 7-8 om. da sa (segjer) dei
"go'kvell". Alt dette gjeld når ein kjem.
Når dei gjekk ut- eller bort - sa dei "farvel",
når det var på dagtida heilt til kl. 8-9 om
kvelden eller i den ljose årstid når ein skulle
gå til sengs, da sa dei (segjer dei) "go'natt".
14. Det er ikkje rekna som "usømeleg" å nytte helsing
som ikkje etter gamal meining høver til lida
på dagen, f. d. "go'morn" om kvelden. Men
det bli fala eitkvart spitord om den som gjer
det, men med ursaking at dei brukar det vel
slik no. - (Slik helsing må ein vel kalle
ein innførd uskikke).

- 15. Om nokon brukar helsing som ikkje liovet, bli det helst brukt sama svar. Segjer nokon "go'morn" om kvelden, bli det svara "go'morn".
- 16. Ein er ikkje sers nøgje med helsingsmåten no. "Go'morn" brukas langt utover dagen, ounlag til middagstider.
- 17. Helsing med tillegg av "Guds fred" har eg ikkje høyrd av leygdafolk; men "sign' arbeidet", " - stravet", "sign' kvile(t)", "sign' laget", "sign' maten" er mykje brukt - som tillegg til "god'dag". - f. d. "go'dag og sign' mat(en)".
- 18. - ?
- 19. Når husbonden - eller også andre i huset - foh imot ein gjest uti garden (d. s. s. lūnet) og gjesten helsa der, så helsa gjesten likevel når han kom inn, når det var andre av husfolket tilstades. Frå gammalt har det vistnokk vore skikk å helre når dei kom inn, sjølv om berre den dei fyrst helsa på var tilstades; da sa dei "go'dag i huset".
- 20. Skulde ein tala med husfaren åleine sa dei: "og skulde tala med deg under fire åna". (Men dette er vel ikkje noko sers for skikken her).
- 21. Å banke-på døra fyrr ein går inn har ikkje vore vanleg fyrr. Dette er kome meir i bruk i seinare tid - mest avdi "dei brukar det andrestads".
- 22. Dei som er inne sejer da "kom inn".
- 23. Det var (og er) ein skikk i alle høve å bli ståande ved døra til ein bli bedt om å gå fram å "sitte".
- 24. Hatlun - hūva - skulde ein fa av straks ein korn inn, utan å vente på tilbod om å sitja.

25. Til diu som stana og venta med med
dora sa dei: Du må ver så god og gå fram
og sitte.
26. Det vart ikkje gjort serleg skilnad på kven det
var som kom, men dei meir framande og
slike som ein vilde gjera, "ere" på vart det
framsett (eller tilsett) stol på høveleg stad.
27. Når heilt framande kom til gards og ein treft
dei ute, og ein skyna at dei skulde til denne
staden, vart dei bedt å gå inn. Det vart da
framsett stol til denne framande. Så vart
det da spurd, kor han var ifrå og kva han
heitte, og kor han kom frå no. Det var ikkje
god folkeshikk å lata den framandeleine,
men ein kvar av husens folk skulda halda
lag med han, og da vart det tala om eitkvart
som helst gjekk ut på å granske ut om den
framande, m. a. kva erud han hadde, om
han ikkje sjölv folk til å tala om det.
28. Når kjendte folk kom, var samtala friare,
for det vart da tala om ting som var kjend
for begge partar. - Når framande kom, og
det var tid til det, fyrr dei kom inn, vart det
rydda opp like grunn - stolar vart sett på plass,
og sett etter at golvet var soipa reint for boss.
Å forke av stol eller sers særskild for gjesten var
ikkje brukst.
29. Frumbedue gjester vart innotteke ute. Vertfolket
- både kona og mannen folk da imot dei, folk
gjesterne i hand, svara på helsinga "goddag"
og sa velkommen hit. Ver så god å gå inn!
Dei vart da fylgd inn, vart hjelpt med å heuge
vekk ytterklede i "gangen" eller "fordora", som
det ytre romet jaunt bli kalla. Og deretter vart
gjestane vist til stolar og glassar i stua.

30. Når folk kvardagsleg var hos einannan, og dei gjekk ut så (segjer) dei farvel, godnatt, og i seinare tid "adjø", og det bli svara med same ord. Dei segjer også no: "Ha det (så) bra da!" og det bli da svara: i like måte

31. Ved avskil for lengere tid så dei-farvel og leva så vel; men sjeldan folk dei i hand. Millom ektefolk künde vel avskil faktisk på meir serleg måte. Dette var når husets folk reiste ut. Var det framsande eller slektingar som hadde heimstad langt unna folk dei i hand ved avskil.

Tok dei avskil truleg for siste gong, tok dei alltid i hand, og i tillegg til utreisshelsinga la dei jaunt til: Gud vere med deg, eller: Vårherre vere med deg!

32. Å kysse til avskil har eg sett ein gong for omlag 50-60 år sidan, så det er ikkje vanleg skikk.

33. Det var no vel helst kvinnerne som greidde opp med kysset. Helst born med bestemor ved avskil. Elles var det rimeleg at mannen kysste kona og ungdomen kjærasten; men slikt var det sjeldan - mesta aldri - ein fekk høve til å sjå.

34. Serlege liksom istadenfor kys har det ikkje vore. Om så er, er desse iunkorne i seinare tid andrestads ifrå

35. Kyss på handa har det ikkje vore og er det ikkje no heller.

36. [?]
37. Å kysse seg sjølv på handa er heilt ukjend.

38. Til borna bli det sagt. - No må du gi a - ein kyss. Eller: å, gi a ein liten kyss!

39. Å "leytta masse" millom born og vaksne er mykje brukt. Dei vri da hovudet til rymside

så nasalippau' vippet forbi kvarandre nokre gonger.

40. Det var helst foreldra, men også andre i tusef som hadde lid til å leike med bonna som "lytta nasse" med dei.
41. Vaksne brukte som leik å "fa nassen" frå barnet. Dei sa da: - No skal eg "fa nassen" din. Ein kleunde da nase på barnet millom peike- og langfinger'n eller millom tommel og peikefinger'n, og med det sama ein tok handa ved vart tommelfinger'n stukke ut millom peike- og langfinger'n, viste dette fram for barnet og sa: - Sjå her er nassen din. Sers naunn på dette har vi ikkje.
42. Borna ga dei vaksne "godtjje'ek" eller "godkjeka",
43. Godtjeka vart gjeve millom bonna og teven som helst i huset, ja, også med kjendte utaufrå.
44. Ein kan segja at ordlaget "til lukke" - eller som det segjest her "le ló'ók" - bli brukt, eller kanskje rettare: har vore brukt, ved alle gledelige høve. I seinare tid har dei ikkje til å bruke meir det framande "gratulerer". Andre slutte uttrykk for dette har vi ikkje.
45. Folk sa: god júl, godt nyttår og "le ló'ók" med nyåret, le ló'ók med helga (helja, (hjuke)).
46. Ved avferd og hard motgang elles bruker dei no det framande "kondolerer". Kva nemning det har vore fyrr, kan eg ikkje opplyse.
47. ?
48. Dei takka på vegne av den avlidne i heimen straks fyrr dei "song ut liket" (nøt. "likje"). Serskiid nemning på dette er det ikkje.
49. Vauvyrduad künde ein syne ved å suu seg vekk og klappu seg i bakenden, sette sine "fornnasfinger'n" på "nassen" og sprikje fingra.

eller også rette tunga ut.

50. Vi segjer „du“ til alle sautkygdeingar; men dei som er iunflytta noho langvegges frå, segjer for det meste „De“. „F“ eller „jer“ er det ingen som segjer.

51. „Han“ eller „ho“ istadenfor „du“ eller „De“ er det ingen som segjer.

1875